

*В. І. Ткаченко,
аспірант кафедри управління освітою,
Національна академія державного управління при Президентові України*

СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ ЕСТОНІЇ

У статті розглянуто та проаналізовано систему державного управління освітою в Естонії. Визначено пріоритетні напрями розвитку системи освіти в Україні.

In this article the education management in Estonia have been analyzed. The priority directions of education system development in Ukraine have been determined.

*Ключові слова: державне управління, освітня державна політика, країни Балтії.
Key words: public administration, education policy, Baltic countries.*

ВСТУП

Національна освітня політика будь-якої держави спрямована на адаптацію освітньої системи до нових суспільних реалій та викликів часу і водночас збереження кращих здобутків минулого. Перед кожною країною постає завдання формування ефективно діючої системи державного управління освітою, яка була б здатна швидко реагувати на зміни в державній освітній політиці та успішно впроваджувати її у практику. Актуальним завданням для всіх країн, у тому числі й Естонії, стало формування самодостатньої системи освіти, пристосованої до демократичних та ринкових суспільних відносин, що утверджуються, органічно вписати її в глобальний світовий, зокрема європейський, освітній простір, забезпечити конкурентоспроможність в інформаційному суспільстві та в умовах ЄС перереорганізувати освітній процес на розвиток особистості.

Розвиток освіти впливає на зміни в суспільстві. Модернізація системи державного управління освітою — соціально детермінований, керований процес. Його зміст та спрямованість визначається через існуючі в суспільстві політичні механізми взаємодії різноманітних інтересів (класових, корпоративних, професійних тощо), характер їх прояву в освітній політиці, в діяльності її основних суб'єктів, перш за все, держави.

Вибір, спрямування освітньої політики — відносно нова проблема для багатьох країн, особливо постсоціалістичних, зокрема Естонії. Лише в останні роки вона набула певного розголосу та стала привертати більше уваги з боку дослідників. Налагоджується співпраця із зарубіжними вченими, експертами та аналітиками.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є проведення аналізу структури системи державного управління освітою в Естонії та визначення характеру управлінського впливу на національну систему освіти цієї країни.

РЕЗУЛЬТАТИ

Актуальність теми дослідження зумовлена зростанням зацікавленості суспільства до подій, які відбувалися у сфері освіти в пострадянських країнах, а саме в країнах Балтії. На прикладі Естонії можемо зазначити, що зміни в системі державного управління освітою відбувалися відповідно до вимог освітньої політики ЄС. За весь період членства в ЄС Естонія змогла зарекомендувати себе як країна, що встигла визначити свою важливу роль в якості члена ЄС та з'ясувати відповідні для цього цілі. Естонія зарекомендувала себе, як активний та конструктивний партнер, продовжуючи наполягати на важливості подальшої інтеграції в ЄС. Після вступу до ЄС, Естонія багато досягла як у економічній, так і в політичній, освітній сфері. Відповідно до проведених восени 2006 року досліджень Євробарометра, серед жителів Естонії переважала позитивна думка щодо членства країни в ЄС [2]. 85 % громадян підтримують таку думку за даними досліджень суспільної думки, які були висвітлені у 2007 році [2]. Даний показник був одним з найбільш високих серед країн-членів ЄС.

Основні напрями політики Естонії у відношенні до ЄС встановлені у відповідному плані дій уряду Республіки на 2007—2011 роки [2]. Метою такого документа є визначення найбільш важливих для країни сфер діяльності враховуючи загальні інтереси і стратегії розвитку ЄС.

На шляху до становлення освітньої системи Естонії пройшла декілька періодів. Предметом даного дослідження є аналіз відповідності структури системи державного управління освітньо завданням в Естонії, інтеграції системи освіти в європейську освітню систему, законодавчого забезпечення державної освітньої політики.

Структура системи державного управління освітою в Естонії побудована відповідно до вимог законодавства країни про освіту. Аналізуючи і характеризуючи законодавство у сфері освіти Естонії, можна сказати, що ця країна пройшла складний та тривалий шлях до підготовки законодавчої бази, яка спрямована на розвиток освітньої галузі. Основні закони Естонії мають наступне спрямування:

— Закон про освіту (1992 рік), який встановив базову структуру освітньої системи та основу для проведення заходів і управління освітніми інституціями;

— Закон про дошкільні дитячі установи (1993 рік), який визначає дошкільні дитячі установи як такі, що надають можливість нагляду та догляду за дітьми дошкільного віку та отримання ними дошкільної освіти;

— Закон про основні школи та гімназії (1993 рік) встановлює правовий статус і порядок роботи основної школи та гімназії, що знаходяться у власності держави і місцевого самоврядування (в муніципальній власності);

— Закон про університети (1995 рік) — прийнятий новий стандарт вищої освіти, де регламентується кількість кредитних пунктів по кожній програмі, загальна кількість годин на практичні заняття, обсяг наукової роботи, вимоги до викладачів;

— Закон про університет м. Тарту (1995 рік) визначає правовий статус Тартуського університету у відносинах з державними інститутами, встановлена автономія університету, а також особливості підстав та організації діяльності в порівнянні з іншими державними університетами;

— Закон про прикладні вищі навчальні заклади (1998 рік) встановлює принципи структури і управління системи професійного навчання; порядку установи, об'єднання, поділу та припинення діяльності;

— Закон про приватну школу (1998 рік) визначає можливі типи приватних навчальних закладів, а також основні відмінності від інших навчальних закладів.

Державне управління в галузі освіти Естонії здійснюється на трьох рівнях — національному, муніципальному та інституційному. Парламент (Рийгікогу), Кабінет Міністрів та Міністерство освіти і науки є головними органами влади на національному рівні, які наділені повноваженнями спрямовувати державну політику в галузі освіти на національному рівні та здійснювати контроль за її виконанням. Муніципальна рада обирається населенням на 4 роки. Виконавчий орган складається з мера та призначених ним осіб. Затверджується радою. Члени виконавчого комітету не можуть бути членами ради. Мер призначається радою на 4 роки. Не може одночасно очолювати і раду і виконавчий орган. Інституційний рівень управління освітою здійснюється на рівні навчального закладу керівником або директором. Державне управління та місцеве самоврядування в галузі освіти забезпечують виконання загальнообов'язкового навчання. Кожен з рівнів влади володіє належним обсягом компетенцій у прийнятті рішень у сфері освіти.

Уставом Міністерства освіти і науки Естонії виділено основні положення устрою та діяльності міністерства відповідно уставу. Міністерство освіти і науки — відомство уряду, яке діє на основі Закону про Уряд. У своїй діяльності Міністерство представляє державу. Міністерством керує міністр. Міністерство у своїй діяльності підпорядковане уряду країни, який контролює і

направляє діяльність міністерства, що фінансується із державного бюджету.

Відповідно до уставу, сферою діяльності міністерства є планування, законодавче регулювання і впровадження в життя державної політики в таких сферах, як освіта, наука, молодіжна політика, мовна політика. Міністерство керує і готує проекти законодавчих актів у сферах навчальної, основної, середньої, середньо-спеціальної, вищої і прикладної освіти, освіти дорослих та освіти національних меншин, науки і технологічного розвитку, молодіжної роботи, роботи з дітьми з особливими вадами. Міністерству підпорядкована Мовна інспекція.

Цілями діяльності міністерства є:

- 1) забезпечення планомірного розвитку освіти, науки, молодіжної та мовної політики;
- 2) високий рівень науково-технічної діяльності та її конкурентноспроможність;
- 3) планомірний розвиток системи освіти дорослих і системи професійної кваліфікації;
- 4) доповнення і забезпечення високого рівня навчальних програм;
- 5) високий рівень підготовки педагогів і працівників з молоддю;
- 6) забезпечення оптимальних обсягів державної підтримки і державного замовлення на навчання;
- 7) створення і розвиток системи правових актів, що сприяють розвитку освіти, науки, молодіжної та мовної політики;
- 8) цільове використання грошових коштів та майна, виданих для впровадження в життя державної політики в сфері освіти, науки, молодіжної та мовної політики;
- 9) інформування суспільства про нові надходження в сфері освіти, науки, молодіжної та мовної політики;
- 10) координація міжнародної співпраці в сфері діяльності міністерства.

Устав визначає наступну структуру Міністерства та основні повноваження посадових осіб. Керує Міністерством і представляє його міністр, який направляє і координує діяльність Міністерства і підпорядкованих йому закладів, відповідає за досягнення цілей діяльності міністерства. Міністр відповідає за дотримання Конституції, виконання законів, постанов Президента та уряду у сфері управління міністерства та звітує перед урядом держави. Міністр відповідає за виконання державного бюджету в сфері управління міністерства, за дбайливе використання грошових ресурсів та майна, виконує інші, поставлені перед ним правовими актами або постановами уряду, задачі. Міністр може видавати постанови та накази для управління та координації сфери відповідальності міністерства. Безпосередньо міністру підпорядковується відділ внутрішнього аудиту.

Канцлер (заступник Міністра освіти і науки Естонії) керує роботою віце-канцлерів і структурних підрозділів міністерства, координує (відповідно до даних йому міністром завдань) роботу підпорядкованих йому установ та організацій у сфері відповідного міністерства. Канцлер відповідає за забезпечення належних матеріальних і організаційних умов для роботи міністерства, відповідає за документообіг міністерства, за використання ресурсів і діяльність системи управління та контролю. Він відслідковує та аналізує діяльність відділів та окремих чиновників міністерства, відповідає за її якість, виконує інші, поставлені перед ним постановами уряду або наказами міністра, завдання. У встановлених правовими актами і уставом міністерства межах, канцлер може видавати накази для управління діяльністю структурних підрозділів міністерства та підпорядкованих установ. Канцлеру безпосередньо підпорядковуються відділ зовнішньої оцінки, юридичний відділ та загальний відділ.

До складу міністерства входять 4 посади віце-канцлера, кожен з яких відповідає за окрему сферу діяльності: вища освіта і наука, молодь та міжнародні відносини, основна та професійна освіта, підпорядковані установи. Віце-канцлер керує через начальників відділів роботою підпорядкованих йому відділів міністерства і підвідомчих установ. Віце-канцлери відповідають за виконання задач державної політики в своїй сфері управління. Віце-канцлеру вищої освіти і науки безпосередньо підпорядковуються відділ мови, відділ вищої освіти і відділ науки. В сфері його підзвітності знаходиться Мовна інспекція. Віце-канцлеру молодіжної політики і міжнародного співробітництва підпорядкований відділ зовнішніх відносин та міжнародних зв'язків, а також відділ структурних фондів. Він відповідає за координацію роботи з питань співробітництва з Європейським Союзом і міжнародними організаціями. Віце-канцлеру основної та професійної освіти підпорядковані відділ професійної освіти і освіти дорослих, відділ освіти національних меншин і відділ загальної освіти.

Віце-канцлеру підвідомчих установ і сфери управління підпорядковуються відділ аналізу та планування, відділ управління школами і відділ державного майна. Віце-канцлер виконує функції координації в сфері моніторингу сфери управління Міністерства, відповідає за роботу державних інфосистем та реєстрів сфери освіти, організацію фінансового планування і бухгалтерського обліку в Міністерстві.

До складу міністерства входять також радники міністра і міністерства. Основною структурною одиницею міністерства є відділи, кожен з яких відповідає за свою частину сфери управління міністерства.

Міністерство освіти і науки Естонії також бере активну участь і заохочує проекти з іноземними партнерами. При міністерстві був створений спеціальний відділ для спільної роботи з іноземцями. У його обов'язки входить координація освітнього і наукового процесів для роботи з Європейським Союзом, Європейською радою та ЮНЕСКО, а також інтегрування Естонії в систему європейського просвітництва. На території Естонії діє ряд організацій, які тим або іншим чином стимулюють розвиток освіти в Естонії і допомагають у проведенні реформ у сфері освіти.

Мовна інспекція, що знаходиться у відомстві Міністерства освіти і науки Естонії, — це державна інституція та правонаступник мовного департаменту, який діяв упродовж 1990—1997 років.

До системи державної управління освітою відносяться установи та органи, що здійснюють управління в освітній галузі та спрямовані на забезпечення визначених напрямів розвитку освіти Міністерства освіти і науки Естонії, такі як:

1. Бюро мережі шкіл Міністерства освіти і науки Естонії, що обслуговує міністерство з питань керівництва підвідомчими державними основними школами та гімназіями, професійними навчальними закладами і прикладними вищими навчальними закладами.

2. Державний екзаменаційний і кваліфікаційний центр — державний заклад, підпорядкований Міністерству освіти і науки Естонії, основна задача якого — впровадження державної освітньої та мовної політики щодо початкової, основної, середньої та професійної освіти та освіти дорослих.

3. Центри передачі даних освіти і науки (EENet), що займаються розвитком та упорядкуванням мереж передачі даних освітніх, наукових і культурних закладів, керує та координує їх діяльність в Естонії.

4. Естонський центр молодіжної роботи (ENTK) є національним центром, який направляє та керує молодіжною роботою, знаходиться в адміністративному підпорядкуванні Міністерства освіти і науки Естонії

Його основна мета полягає в розробці та організації роботи з молоддю в рамках національної молодіжної політики, досягненні цілей Стратегії розвитку молодіжної роботи Естонії 2006 — 2013 рр., співпраці з молодіжними організаціями.

Вплив на розвиток освіти Естонії здійснюють також такі цільові установи та комерційні об'єднання, що спрямовані на інноваційні напрями з розвитку освіти, такі як: "Стрибок тигра", "Естонський науковий фонд", "Фонд Архімед", Центр естонських інфотехнологій, Центр з розвитку постійного навчання "Innove", Центр з розвитку естонського спортивного навчання, "Науковий центр АННАА", що пропонує досягнення сучасної науки, цікаві заняття, захопливі пригоди, нові корисні навички.

ВИСНОВКИ

Система державного управління освітою в Естонії спрямована на успішний процес адаптації системи освіти до інтеграційних вимог. Управління освітою здійснюється на трьох рівнях: національному, муніципальному, інституційному. Контроль за виконанням завдань освітньої галузі здійснюється на національному рівні.

До розробки стратегії та методів формування державної освітньої політики, спрямованої на загальний освітній простір країн Балтії, відносять наступні заходи [3].

1. Створення міждержавних координуючих та галузевих органів, пошук їх оптимальної організаційної структури, взаємозв'язку та підвищення ефективності їх спільної погоджувальної роботи.

2. Підготовка програмних і нормативно-правових документів, створення первинної правової бази в освітній сфері.

3. Встановлення і налагодження багатосторонніх і двосторонніх зв'язків у сфері єдиного освітнього простору.

Найбільшого просування на шляху до інтеграції країни Балтії досягли у сфері освіти, у створенні договірної-правової бази. Вона була створена на десятиліття вперед. На укріплення матеріально-технічної бази була направлена політика президентів країн та державних органів, але все затримувалось економічною кризою.

Література:

1. Загальноєвропейський простір вищої освіти — досягнення цілей: Комюніке Конференції міністрів країн Європи, відповідальних за сферу вищої освіти, м.Берген, 19—20 травня 2005 р. // Освіта України. — 2005. — 5 лип. — № 50.
2. Естонія в ЄС/ Посольство Естонії в Україні: <http://kiiev.v.m.ee/rus/ec>.
3. Подолання перешкод: людська мобільність та розвиток // Звіт з людського розвитку 2009., Програма розвитку ООН: <http://www.un.org.ua/ukr/>.
4. Міністерство освіти і науки Естонії: сфера управління: <http://www.hm.ee/index.php?248904>.
5. Завадський В.М. Європейський досвід освіти: Балтійський варіант // Тенденції та перспективи сучасної університетської освіти: Матеріали науково-методичної конференції Донецького національного університету / За ред. акад. НАН України В.П.Шевченка. — Донецьк: Юго-Восток, 2006. — С. 199—201.
6. Аракелян Д.В. США — країни Балтії: становлення і розвиток відносин // Актуальні проблеми міжнародних відносин. № 61, част. II. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2006. — С. 75—83.
7. Лукичев Г.А. Международная академическая мобильность: динамика и новые тенденции // Бюллетень "Инкорвуз". — 1997. — № 2(21). — С. 71.

Стаття надійшла до редакції 30.09.2011 р.